

## Козарство

Robert W.McNolty, Norman F.Baker, Robert R.Bushnell

Музна коза производи млеко најбољег квалитета, под условом да јој пружите потребну негу. Њој је потребан добар и чист смештај, храна високог квалитета као и правилна мужа. Козе, по правилу, немају лош мирис, изузетак су јарчеви током сезоне парења.

Млеко има пријатан укус уколико са њим поступате правилно. Млеко козе садржи ситније капљице масти и више је налик хомогенизованом, него сировом крављем млеку. Козије млеко се лакше вари од крављег и често га пију деца и инвалиди. Козије млеко се може даље прерадити да би се добили укусни производи (сиреви, путер, итд) високог квалитета.

### Први кораци

#### Избор расе

Што се тиче избора расе, одгајивачи обично бирају неку од 5 раса битних за козарство у Сједињеним Америчким Државама. Тих 5 раса су: алпска, ла манца, нубијска, санијска и тогенберг. Ваш избор расе зависи од тога која раса вама највише одговара, цене и доступности те расе на вашем тржишту. Код одабира расе, такође треба узети у обзир доступност јарчева за парење у вашем региону као и будуће тржишну потражњу за музним козама у вашој области. Пре одабира расе, требало би консултовати домаће експерте за евентуалне савете и препоруке.

#### Расе:

Алпска коза води порекло са француских Алпа. Крупне је грађе која помало подсећа на грађу јелена. Уши стоје усправно, боја варира од беле, сиве, смеђе, црне, до црвене, али могућа је појава комбинација ових боја на истој јединки. Минимална висина одрасле козе износи 75 цм, док је минимална тежина око 61 кг.

La manca је недавно добијена нова раса у Америци која је настала укрштањем краткоухе шпанске расе са водећим чистокрвним расама. Козе ове врсте могу бити било које боје, али се разликују од осталих раса по томе што немају спољне уши, или су оне веома слабо развијене. Минимална висина ових коза је 70 цм, док је минимална тежина нешто испод 60 кг.

Нубијска коза је крупне грађе и одаје утисак поносне и достојанствене животиње. Ова раса је добијена у Енглеској укрштањем животиња из Индије и Египта са британским музним козама. Физичке особине које разликују ову козу су дуге уши које висе и избочена њушка. Могу бити било које боје или комбинације боја, једнобојне или шарене. Минимална висина одрасле јединке је 75 цм, док минимална тежина износи 61 кг.

Санска коза је беле или светло кремaste боје која води порекло из Швајцарске. Она је средње крупне или крупне грађе, чврстих костију и животиња пуна енергије. Уши код ове козе стоје усправно, док је пожељна боја бела. Минимална висина одрасле козе је 75 цм, а минимална тежина је 61 кг.

Togenberg коза је средње величине, чврста и енергична. Води порекло из Швајцарске. Обично је једнобојна, а боја варира – од светло смеђе до тамно чоколадне са уочљивим белим белезима. Иако нијансе смеђе боје могу варирати, бели белези имају устаљен изглед. Минимална висина одрасле козе износи 63 цм, а тежина 54 кг.

Да ли је потребно да ваша коза буде регистрована?

Уколико гајите козе само за млеко, одговор на ово питање је – не. Међутим, ако планирате да водите своју козу на сајмове и изложбе онда је одговор, у том случају – да.

Како одабрати козу

Када купујете козе, обратите нарочито пажњу на:

- (1) податке о њеној производњи;
- (2) документацију о здрављу и
- (3) физички изглед грла.

Приликом куповине одрасле козе, обавезно тражите документацију о производњи млека и јарењу те козе. Уколико је коза млада и није још почела да даје млеко, тражите документацију козе која је ојарила ту козу, тј. њене мајке. Одрасла коза која даје доста млека, има просечну продукцију од 815 литара млека у млечном периоду од 10 месеци (време када коза даје млеко). Ово је једнако производњи од 2,7 литара млека дневно.

Међутим, дневна производња млека може да има велике осцилације током лактационог периода од 10 месеци.

Због тога што су козе животиње које дају млеко, оне морају имати одлике те врсте животиња. Због тога проверите да ли коза има облик који би женка козе требало да има – танак врат, добро обликовану кичму и основу, уске бутине и, уопште, правилно изграђене кости. Коза би требало да буде танка и мекана код ребара.

Такође, проверите да ли коза има гипка ребра и простран грудни кош. У исто време, прегледајте копита и ноге, као и начин на који коза хода. Конституција или грађа је врло битна и показује се дубином и ширином грудног коша. Веома је битно погледати и виме. Када је пуно, требало би да буде крупно и чврсто причвршћено за тело козе и да не пада испод колена. Велико виме не значи и високу производњу млека.

Уколико приметите да у вашем региону постоји велика потражња за јарчевима, или ако имате велики број коза, јарац би могао представљати добру куповину. Уколико то није случај, немојте набављати јарца.

### **Смештај**

Није вам потребна комфорна стаја за ваше козе. Нека врста мањег склоништа величине 1,5 м x 2 м који је мора заштитити од кише и лошег времена је сасвим пригодан смештај за једну козу. Део смештаја може бити недоступан кози и у тај део се могу сместити храна и остала опрема. Просторије где се налазе козе би требало да имају добру вентилацију да би се смањио ризик од респираторних инфекција. Дајте вашим козама доста места да се слободно крећу. Двориште је обавезно и требало би да буде барем 20 м x 2 м, уколико имате једну козу. Двориште може бити ограђено или жицом или тарабом, и требало би да буде висине између 120 и 135 цм. Научите козу да поштује ограду, док је још сасвим млада. Користите капију кад је изводите напоље и немојте је подизати преко ограде док је јаре, зато што ће убрзо научити да треба да прескаче ограду када жели да изађе напоље. Уколико коза ипак настави да прескаче ограду требало би да жицом оградите веома мали обор у којем је држите, све док не научи да је немогуће прескочити ограду.

### **Опрема**

Од опреме вам је потребна шерпа, нека тканина за прање и музилица. Добра идеја је имати платформу за млеко, иако није неопходна. Направите платформу коју ћете поставити тако да је можете лако очистити. Обезбедите место где ћете вршити мужу, а које ће бити одвојено од места где су козе смештене. Ово помаже да млеко остане санитарно исправно.

Оперите виме пре муже. После муже побрините се да млеко остане квалитетно. Сва опрема која се користи за мужу, као и посуде за одлагање млека морају бити детаљно очишћени и испрани санитарским средствима. Прљава опрема може веома лако упропастити млеко.

### **Исхрана козе**

Тек пошто сте изабрали вашу козу и када сте јој обезбедили добар смештај и двориште, почиње ваш посао. Вашој кози је потребна правилна исхрана да би постала врхунски произвођач млека.

Обезбедите вашем јарету добар почетак. Потребно му је барем два дојења мајчиним млеком – колострумом, што је пре могуће после јарења. Тим путем јаре добија витамин А и смањује се могућност обољења. Ово прво, густо и жуто млеко није погодно за људску исхрану.

Можете да дозволите кози да доји јаре после јарења, или да га сами храните уз помоћ бочице. Дозволите природно дојење 3 дана, а после тога сами храните јаре. Бочице са цуцлама су сасвим добре за храњење јарића. Без обзира који метод користите, обавезно добро очистите коришћену опрему. Оперите опрему за дојење после сваког коришћења. Млеко мора да се загреје на приближно 38 степени Ц, јер уколико је млеко хладније, јаре ће га одбити.

### **Мењајте исхрану полако**

Пуномасно козије млеко представља одличну храну за јариће, мада и пуномасно кравље млеко може бити коришћено као замена.

Сви јарићи почну да грицкају лиснато сено већ са пар дана старости. Високопротеинска стартер храна за телад требало би да се даје јарету чим оно почне да га прихвата, мада ту врсту хране јаре неће јести у великим количинама све док не напуни 3 недеље. Чим јаре напуни 2 до 3 недеље, почеће да пије воду из чиније, без обзира да ли је претходно било ручно храњено. У ово доба јаре ће, такође, почети да једе лишће зелених биљака, жбуње, итд. Под условом да јаре почне да једе житарице и сено крајем осме недеље живота, храњење млеком може да се прекине. Ваша коза ће убрзо завоleti корење, силажу, луцерку, и вероватно јој неће досадити таква исхрана.

### **Испаша**

Испаша је одличан начин исхране за козе, али имајте на уму да наводњавани пашњак представља одличну средину за развој црва, метиља и осталих паразита. Козе се добро сналазе на пашњаку луцерке, као и на пашњацима обичне траве. И пошто козе воле разноврсну исхрану, обезбедите вашим козама што је могуће већи пашњак. Такође, увек проверите да ли су храна и вода чиста. Ваше козе ће давати најбоље резултате само уколико им обезбедите чисту храну, питку воду и добар пашњак.

### “Ready-Mix” исхрана

Житарице за потребе ваших коза можете мешати сами. Међутим, неколико фирми за производњу сточне хране производе квалитетан концентрат. Концентрат је ситнији и може бити јефтинији у зависности од количине коју купујете. Обезбедите вашој кози чисту воду за пиће, минерале и со.

Коза која даје мање од једног литра млека дневно, добија све хранљиве материја које су јој потребне из квалитетне луцерке. Кози која даје више млека, требало би давати и више од луцерке. Таквој кози је потребан килограм концентрата за свака два литра датог млека. Кози дајте половину дневне дозе после јутарње муже, док другу половину дајте после вечерње муже.

Сјарена коза обично има период од два месеца пред јарење када не даје млеко. Током овог периода, коза би требало да добија добро сено од трава у замену за луцерку. Повећање количине хране би увек требало да се врши постепено.

### Priručnik za ishranu

STAROST	ISHRANA	KOLIČINA (DNEVNA)
Rođenje – 3 dana	Dojenje majčinih mlekom	Koliko jare želi
3 dana – 3 nedelje	Punomasno mleko (kravlje ili kozije) Voda i so	1– 1,5 litara Koliko jare želi
3 nedelje – 4 meseca	Punomasno mleko Hrana za mladu stoku (1) Seno lucerke (2) Voda, So	1–1,5 litara do 8 nedelja Po želji jareta, do 0,5 kg Koliko jare želi da uzme Koliko jare želi
4 meseca – početak davanja mleka	Smeša žitarica (3b) Seno lucerke ili ispaša (2) Voda, So	Do 0,5 kg dnevno visokoproteinske ishrane Koliko jare pojede Koliko jare želi
Period dok je koza sjarena	Smeša žitarica (3b) Seno trave ili ispaša (2)	Do 0,5 kg za kozu koja je daje mleko Koliko koza želi da pojede
Koza u laktaciji	Smeša žitarica (3a) Seno lucerke(2) Voda, So	Minimum 0,5–1 litar mleka dnevno. Dodajte 0,5 kg smeše žitarica za svaki dodatni litar mleka Koliko koza želi da pojede Koliko koza želi
<p>(1) Hrana za mladu stoku može biti komercijalna zamena za mleko ili starter hrana za telad.            (2) Seno lucerke veoma visokog kvaliteta sa finim stabljikama, lisnato i zeleno.            (3) Preporučene smeše žitarica.  <b>(A) Za muznu kozu</b>            25 kg ječma ili zobi            6,8 kg repe            9 kg pšenice (mlevene)            4,5 kg semena lana, semena pamuka ili sojinog uljanog obroka  <b>(B) Za kozu u rastu ili za kozu u periodu kada ne daje mleko</b>            6,8 kg repe            22,5 kg ječma ili zobi            6,8 kg pšenice (mlevene)            9 kg semena lana, semena pamuka ili soje</p>		